

ЧОМУ ІДЕЇ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО АКТУАЛЬНІ У ХХІ СТОЛІТТІ

Анотація. У статті охарактеризовано ідеї Василя Сухомлинського, що є актуальними у наш час та сприяють побудові якісного освітнього простору, зорієнтованого на розвиток здібностей учня, максимального використання потенціалу для формування успішної особистості.

Ключові слова: дитиноцентризм, пленерні уроки, трансформація знань, наскрізний процес навчання й виховання, читання з розумінням, текстоцентризм, педагогіка співробітництва.

Як не парадоксально, але у наш динамічний час розвитку нових моделей навчання, нейроосвіти, віртуальної реальності, штучного інтелекту актуальними залишаються ідеї Василя Сухомлинського.

Його ідея неповторності людини зорієнтована на запити і потреби учнів, вона вчить дітей повірити у свої сили, думати й розвивати свої здібності й таланти, реалізувати життєві очікування. «У кожної людини є задатки, обдаровання, талант...

Майстерність навчання і виховання полягає в тому, щоб, розкривши сили й можливості кожної дитини, дати їй радість успіху» [3]. Абстрактного учня не існує і бути не може, і заклади освіти мають прагнути виявити талант кожної дитини, бо кожна має щось своє. Здібності, інтереси, життєві потреби та очікування учня стали основою одного з головних принципів Нової української школи – дитиноцентризму.

Ідея «Школи під голубим небом» В. Сухомлинського сприяє активному навчанню, вона є основою до створення модерних пленерних уроків, що відривають учителя від дошки, а дітей – від підручника, дають можливість творити і самостійно вчитися. «Першоджерело розуму, думки, мислення – у навколишньому світі, в тих явищах, які людина бачить, пізнає, які викликають у неї інтерес» [1]. Природа вчить придивлятися і бачити красу. Ідея актуальна для уроків розвитку мовлення, зорієнтованих на спостереження та пізнання світу, що поряд, коли можна побачити самому, доторкнутися, відчутти. «Серед природи, багатой на живі

образи, легше думається, краще фантазується, швидше добираються слова з найтоншими відтінками» [4], адже діти мислять образами. Та творчість не приходить до дітей з якогось натхнення, творчості треба вчити. До того ж віртуальний світ вніс свої корективи у розвиток мовлення учнів: описи одним реченням, короткі або неповні речення, розриваність тексту, тому вчителю слід звернути особливу увагу на форми роботи, що формують текстову зв'язність, розширюють та збагачують через електронні

тлумачні, синонімічні, топонімічні ресурси словниковий запас учнів, а через лексичну та граматичну синонімію увиразнюють їх мовлення. Особливістю таких уроків є попередня робота (екскурсії), створення робочих листків з лексичним матеріалом для уроку, лексико-граматична робота, редагування тексту.

Сучасні учні чекають не просто педагогів, а таких креативних лідерів, що в освітньому просторі зацікавлять їх предметом, використовуючи не лише підручник, надихнуть вчитися усвідомлено, застосовуючи усі можливі засоби для навчання: від цифрових застосунків до штучного інтелекту.

Ідея постійного самовдосконалення вчителя у В. Сухомлинського реалізується через читання, де мало просто підручника. «Читання не для завтрашнього уроку, а з органічної потреби, з жадання знань... Щоб в морі ваших наукових пізнань, основи яких ви даєте школярам, підручник був краплею...» [3]. Нині знання – це не накопичення інформації, яку легко відсортувати, а

процес розвитку, критичного та креативного мислення.

Ідея В. Сухомлинського навчати учнів фундаментальним речам, які не застаріють за декілька років, дає можливість змінити сам формат навчання: не забезпечити дітей готовими формулами, а вчити їх прийомам і способам, які допомагають їм осягати істини, розвивати здібності, у певній ситуації використовувати свої знання, вміння та досвід, самореалізуватися. «Дуже важливе вміння вчителя правильно визначити в програмі ті «вузли» знання, від міцності яких залежить розвиток мислення, розумових здібностей, уміння користуватися знаннями. Ці «вузли» — важливі висновки й узагальнення, формули, правила, закони й закономірності, які відбивають специфіку предмета...» [3]. Спостереження, навчання дією, експерименти, пошуково-дослідницька робота – це «і безпосереднє сприймання образів, картин, явищ, предметів навколишнього світу, і логічний аналіз, здобування знань, розумові вправи, знаходження причин і наслідків...» [3]. Така робота сприяє «трансформації знань», формує навички. «Ідеться про таке поступове мислене заглиблення в знання, в результаті якого учень щоразу, повертаючись до вивченого раніше, бачить у фактах, явищах, закономірностях щось нове, розглядає, аналізує якісь нові сторони, риси, особливості фактів, явищ, закономірностей...» [3].

Ідея наскрізного процесу навчання й виховання В. Сухомлинського формує громадянські, національні, моральні, естетичні, екологічні світоглядні орієнтири учнів. Близько 1500 оповідань і казок для дітей, написаних педагогом, вчать думати про важливе: про сенс життя, про вдячність, про цінування краси, про самоконтроль, про розсудливість, про скромність, про прощення, про справедливість, про лідерство, про командний дух, про доброту, великодушність, турботу, піклування, співчуття, про любов, про ентузіазм, про чесність, щирість, про наполегливість, старанність, працелюбність, стійкість, цілеспрямованість, про хоробрість, про інтерес та прагнення новизни – саме ці риси характеру та чесноти і мають бути сформовані у випускника Нової української школи. Художні твори В. Сухомлинського зорієнтовані на реалізацію **ідеї читання з розумінням**. Вона сприяє формуванню навичок уваги до змісту, його аналітичної

та критичної оцінки, розвитку інтелекту школярів. Ця ідея надзвичайно актуальна у теперішній час, адже у Національному звіті за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 увага звернена на удосконалення практик формування читацької грамотності учнів.

Ідея текстоцентричності В. Сухомлинського реалізується і на уроках української мови. Зацікавити учнів пізнавати та усвідомлено вивчати рідну мову можна, використовуючи тематичні уроки, поєднуючи завдання із спільною темою, застосовуючи тексти-опори чи моделюючи тематичні ситуації. Тексти-опори патріотичного, громадянського, природничого, екологічного змісту формують як освітні компетентності (спостерігати, визначати, коментувати, порівнювати мовний матеріал, виділяти головне, узагальнювати, систематизувати, конструювати, моделювати), так і життєві орієнтири учнів. Під час тематичного уроку вони дають можливість системно досліджувати текст як лексичне, граматичне та стилістичне джерело, формують орфографічно-пунктуаційні практичні навички, зв'язне усне та писемне мовлення. Такі уроки дають шанс не лише інтегрувати матеріал, а й реалізовувати важливі ідеї, що змінюють підходи до навчання української мови. Адже, українська мова – всюди у реальному житті, а не лише у підручнику. Її пізнання починається за межами класу. І це цікаво й легко, корисно, пізнавально й оптимістично, а не важко, нудно й депресивно. Для цього варто залучати учнів до загального занурення в інформаційно-мовне сучасне ситуативне українське середовище, використовуючи для мотивації елементи гри, інформаційні хвилинки про український контент. «Урок іде цікаво — це значить, що навчання... супроводжуються почуттями піднесення, схвильованості учня, подиву, інколи навіть зачудування перед істиною, яка відкривається, усвідомленням й відчуттям своїх розумових сил, радістю творчості...» [3]. Без цього неможливо говорити про досягнення. Актуальна тематика, що наближена до життя учнів, через опорні засоби занурення у тему та опорні тексти допоможе зрозуміти дітям, чому українську мову варто пізнавати як практично необхідну річ, у чому її перспективність, де в реальному житті знадобиться мова та як нею користуватися.

Нові цифрові засоби значно розширили форми спілкування між учнем, учителем та батьками, сприяли використанню нових підходів до такої співпраці.

Ідея «педагогіки співробітництва» В. Сухомлинського реалізується у сучасній освіті через педагогіку партнерства, де складовими є діалог, гуманне ставлення, проактивність, право на вибір, розуміння поглядів та прагнень, відповідальність, взаємоповага, взаємодія, співпраця вчителя, учня та батьків.

Отож, педагог з минулого століття є прикладом для сучасного вчителя, як у час тотальних стандартів відходити від шаблонів і шукати ефективних шляхів для створення нового освітнього простору, де учня навчають думати й розвивати свої здібності, як не чекати вказівок, а максимально використовувати потенціал свого часу, як формувати конкурентоспроможну та успішну особистість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
2. Прокопенко М. Школа має формувати цілісний світогляд. Інтерв'ю з Л.Гриневич. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-interview-2017-01-30-shkola-mae-formuvati-czilisnij-svitoglyad>.
3. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю. *Вибрані твори*: в 5-ти т. К.: Радянська школа, 1977. Т. 3. С. 7–283.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори*: в 5-ти т. К.: Радянська школа, 1976. Т. 5. С. 417–654.
5. Сухомлинський Василь. Казки Школи під Голубим Небом: Казки, притчі, оповідання / Упоряд. О.В. Сухомлинська. К.: Рад. шк., 1991.
6. Сухомлинський В. О. Людина неповторна. *Вибрані твори*: в 5-ти т. К.: Радянська школа, 1977. Т.5. С. 80–96.
7. Тарасовська Н. Відірвати вчителів від дошки: які зміни чекають на українську школу. Інтерв'ю з Л.Гриневич. URL: <https://hromadske.ua/posts/reforma-osviti>.